ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
M. POIARES MADURO
της 7ης Σεπτεμβρίου 2006 [1]

1. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας θεμελιώνεται μόνον εφόσον πληρούνται σωρευτικώς τρεις προϋποθέσεις, ήτοι παράνομη συμπεριφορά της Κοινότητας, πραγματική και βεβαία ζημία και αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παράνομης συμπεριφοράς και της ζημίας που υποστηρίζεται ότι προκλήθηκε [2].

2. Με την απόφασή του της 17ης Μαρτίου 2005, T-285/03, Agraz κ.λπ. κατά Επιτροπής (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση), το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων απέρριψε την αγωγή αποζημιώσεως που άσκησαν διάφορες επιχειρήσεις δραστηριοποιούμενες στον τομέα της μεταποιήσεως τομάτας, με την αιτιολογία ότι, μολονότι υπήρξαν παράνομες ενέργειες της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ικανές να θεμελιώσουν ευθύνη της Κοινότητας κατά την εφαρμογή του κοινοτικού συστήματος ενισχύσεων στην παραγωγή, η ζημία την οποία ισχυρίστηκαν ότι υπέστησαν οι τότε ενάγουσες δεν ήταν βεβαία. Η υπό κρίση αναίρεση αφορά τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εκτιμάται αν είναι πραγματική η ζημία την οποία υφίστανται οι δικαιούχοι μιας κοινοτικής ενισχύσεως, στην περίπτωση που η Επιτροπή έχει ορισμένη διακριτική ευχέρεια κατά τον καθορισμό του ύψους της εν λόγω ενισχύσεως.

I — Ιστορικό της αναιρέσεως

Α — *Το νομικό και πραγματικό πλαίσιο*

3. Ο κανονισμός (ΕΚ) 2201/96 του Συμβουλίου, της 28ης Οκτωβρίου 1996, για την κοινή οργάνωση αγοράς στον τομέα των με βάση τα οπωροκηπευτικά μεταποιημένων προϊόντων (ΕΕ L 297, σ. 29, στο εξής: βασικός κανονισμός), καθιερώνει σύστημα ενισχύσεων στην παραγωγή για τα με βάση την τομάτα μεταποιημένα προϊόντα. Κατά το άρθρο 2 του εν λόγω κανονισμού, η ενίσχυση χορηγείται στον μεταποιητή που κατέβαλε στον παραγωγό τιμή τουλάχιστον ίση με την ελάχιστη τιμή που έχει ορίσει η Επιτροπή.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η πορτογαλική.

2 — Βλ., ιδίως, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 27ης Ιανουαρίου 1982, 256/80, 257/80, 265/80, 267/80 και 5/81, Birra Wührer κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Συλλογή 1982, σ. 85, σκέψη 9), και του Πρωτοδικείου της 2ας Ιουλίου 2003, T-99/98, Hameico Stuttgart κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II-2195, σκέψη 67).

4. Το ποσό της ενισχύσεως ορίζεται σύμφωνα με το άρθρο 4 του βασικού κανονισμού, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο για την υπό κρίση υπόθεση χρόνο:

«1. Η ενίσχυση στην παραγωγή δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη της διαφοράς μεταξύ της ελάχιστης τιμής που καταβάλλεται στον κοινοτικό παραγωγό και της τιμής της πρώτης ύλης των κυριότερων τρίτων χωρών παραγωγής και εξαγωγής.

2. Το ύψος της ενισχύσεως καθορίζεται κατά τρόπο που επιτρέπει τη διάθεση του κοινοτικού προϊόντος, εντός του ορίου που θέτει η παράγραφος 1. Για να καθορισθεί το ύψος της ενισχύσεως, υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 5, λαμβάνεται υπόψη κυρίως:

α) η διαφορά μεταξύ του κόστους της πρώτης ύλης που σημειώνεται εντός της Κοινότητας και του κόστους της πρώτης ύλης των κυριοτέρων ανταγωνιστικών τρίτων χωρών,

β) το ύψος ενισχύσεως που είχε καθορισθεί, ή υπολογισθεί πριν την [προβλεπόμενη στην παράγραφο 10] μείωση, εφόσον ισχύει, για την προηγούμενη περίοδο εμπορίας

και

γ) για τα προϊόντα για τα οποία η κοινοτική παραγωγή αποτελεί ουσιαστικό τμήμα της αγοράς, η εξέλιξη του όγκου των εξωτερικών συναλλαγών και των τιμών τους, όταν το τελευταίο αυτό κριτήριο οδηγεί σε μείωση του ύψους της ενισχύσεως.»

5. Προκειμένου να καθορίσει το ύψος των ενισχύσεων για την περίοδο εμπορίας 2000/2001 στον τομέα των μεταποιημένων οπωροκηπευτικών, η Επιτροπή ζήτησε από τις κυριότερες τρίτες χώρες παραγωγής τομάτας, ήτοι τις Ηνωμένες Πολιτείες, το Ισραήλ, την Τουρκία και, για πρώτη φορά, την Κίνα, να της παράσχουν τις απαραίτητες πληροφορίες. Δεδομένου ότι οι κινεζικές αρχές δεν ανταποκρίθηκαν στο αίτημα αυτό, η Επιτροπή έλαβε υπόψη, κατά τον εν λόγω υπολογισμό, μόνο τις τιμές που ίσχυαν στις τρεις άλλες χώρες.

6. Στις 12 Ιουλίου 2000, η Επιτροπή εξέδωσε τον κανονισμό (ΕΚ) 1519/2000 με τον οποίο καθόρισε, για την περίοδο εμπορίας 2000/2001, την ελάχιστη τιμή και το ποσό της ενισχύσεως για τα με βάση την τομάτα μεταποιημένα προϊόντα (ΕΕ L 174, σ. 29). Το

ποσό της ενισχύσεως στην παραγωγή καθορίστηκε σε 17,178 ευρώ ανά 100 χιλιόγραμμα τοματοπολτού με περιεκτικότητα σε ξηρό εκχύλισμα ίση ή μεγαλύτερη του 28 % αλλά μη υπερβαίνουσα το 30 %. Το ποσό αυτό αντιπροσωπεύει μείωση 20,54 % σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο εμπορίας.

7. Μετά την έκδοση του εν λόγω κανονισμού, αντιπροσωπείες και ενώσεις παραγωγών μεταποιημένων με βάση την τομάτα προϊόντων από την Ισπανία, τη Γαλλία, την Ελλάδα, την Ιταλία και την Πορτογαλία αμφισβήτησαν την νομιμότητά του επικαλούμενες το γεγονός ότι δεν ελήφθη υπόψη η τιμή της τομάτας προελεύσεως Κίνας κατά τον καθορισμό του ποσού της ενισχύσεως. Ο ευρωπαϊκός οργανισμός των βιομηχανιών κονσερβοποιίας τομάτας (στο εξής: OEICT) και η Associação Portuguesa dos Industriais de Tomate υπέβαλαν στην Επιτροπή αιτήσεις για την τροποποίηση του ποσού της χορηγουμένης ενισχύσεως. Όπως υποστήριξαν, η συνεκτίμηση των κινεζικών τιμών, αισθητά χαμηλότερων από τις ισχύουσες στις χώρες παραγωγής τιμές που ελήφθησαν υπόψη από την Επιτροπή, θα οδηγούσε σε αύξηση του ποσού της ενισχύσεως. Μια από τις αιτήσεις αυτές συνοδευόταν από αντίγραφο συμβάσεως που περιείχε την καταβληθείσα σε Κινέζο παραγωγό τιμή του προϊόντος. Πάντως, η Επιτροπή θεώρησε ότι της ήταν αδύνατο να τροποποιήσει το ποσό της ενισχύσεως βασιζόμενη στην τιμή που αναγραφόταν σε μία μεμονωμένη σύμβαση, ενώ οι κινεζικές αρχές δεν είχαν επιβεβαιώσει τη μέση τιμή της τομάτας παραγωγής Κίνας.

8. Το φθινόπωρο του 2001, οι ισπανικές και οι πορτογαλικές αρχές γνωστοποίησαν στην Επιτροπή τη μέση τιμή που καταβλήθηκε κατά τις περιόδους εμπορίας 1999 και 2000 στους παραγωγούς τομάτας της επαρχίας Xinjiang, απ' όπου προέρχεται το 88 % περίπου της συνολικής κινεζικής παραγωγής μεταποιημένης τομάτας.

9. Εντούτοις, τον Ιανουάριο του 2002 η Επιτροπή γνωστοποίησε στον OEICT ότι δεν θεωρούσε αναγκαίο να τροποποιήσει τον κανονισμό 1519/2000, αφού ο καθορισμός του ποσού της ενισχύσεως ήταν σύμφωνος με τα άρθρα 3 και 4 του βασικού κανονισμού. Υπογράμμισε, εξάλλου, ότι δεν πιθανολογούνταν ότι η κοινοτική βιομηχανία τομάτας αντιμετώπισε δυσκολίες συνεπεία του καθορισθέντος επιπέδου της ενισχύσεως, δεδομένου ότι οι ποσότητες τις οποίες μεταποίησε κατά την περίοδο εμπορίας 2000/2001 η κοινοτική βιομηχανία τομάτας υπερέβησαν κάθε προηγούμενο.

Β — *Η διαδικασία και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση*

10. Στις 18 Αυγούστου 2003 εκατό περίπου επιχειρήσεις δραστηριοποιούμενες στον τομέα των με βάση την τομάτα μεταποιημένων προϊόντων και εδρεύουσες στην Ισπανία, στην Ιταλία, στην Ελλάδα, στη Γαλλία και στην Πορτογαλία, κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου αγωγή με την οποία ζήτησαν να υποχρεωθεί η Επιτροπή να τις αποζημιώσει για τη ζημία που υπέστησαν συνεπεία της μεθόδου υπολογισμού της ενισχύσεως στην παραγωγή, όπως προέβλεπε ο κανονισμός 1519/2000.

11. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφασή του, το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι ο κανονισμός 1519/2000 πάσχει έλλειψη νομιμότητας για δύο λόγους. Η έλλειψη νομιμότητάς του απορρέει, πρώτον, από την αδράνεια της Επιτροπής μετά την αποστολή στις κινεζικές αρχές του από 4 Φεβρουαρίου 2000 εγγράφου της, με το οποίο ζήτησε από τις εν λόγω αρχές να της παράσχουν πληροφορίες σχετικά με τη μέση τιμή της τομάτας για την περίοδο εμπορίας 1999/2000. Η αδράνεια αυτή συνιστά, κατά το Πρωτοδικείο, κατάφωρη παραβίαση των αρχών της αρωγής και της χρηστής διοικήσεως. Δεύτερον, η έλλειψη νομιμότητας του κανονισμού απορρέει από το γεγονός ότι ο κανονισμός 1519/2000 ουδόλως λαμβάνει υπόψη την τιμή της τομάτας παραγωγής Κίνας για τον υπολογισμό του ποσού της ενισχύσεως στους κοινοτικούς παραγωγούς των με βάση την τομάτα μεταποιημένων προϊόντων. Κατά το Πρωτοδικείο, δεν ελήφθησαν υπόψη οι επιτακτικές προϋποθέσεις που θέτει ο βασικός κανονισμός, ώστε να θεμελιώνεται η εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας.

12. Ωστόσο, το Πρωτοδικείο απέρριψε την αγωγή, κρίνοντας ότι δεν επληρούτο η προϋπόθεση του πραγματικού και βεβαίου χαρακτήρα της ζημίας που προκλήθηκε συνεπεία της παράνομης συμπεριφοράς. Στις σκέψεις 72 έως 77 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως αναφέρονται τα εξής:

«72. Οι ενάγουσες υπολογίζουν τη ζημία τους στην ακριβή διαφορά μεταξύ του ποσού της ενισχύσεως που καθορίστηκε στον κανονισμό 1519/2000 και εκείνου που θα είχε επιλεγεί αν η Επιτροπή είχε λάβει υπόψη τις κινεζικές τιμές.

73. Πρώτον, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι κινεζικές τιμές επί των οποίων στηρίζονται οι ενάγουσες είναι οι τιμές τις οποίες αυτές πληροφορήθηκαν μέσω των ισπανικών διπλωματικών υπηρεσιών στο Πεκίνο. Πρόκειται για τη μέση τιμή της τομάτας που καταβάλλεται στους παραγωγούς της επαρχίας Xinjiang, η οποία αντιπροσωπεύει, κατά τις ενάγουσες, περίπου το 88 % της κινεζικής παραγωγής μεταποιημένης τομάτας. Τα εν λόγω αριθμητικά στοιχεία αμφισβητούνται από την Επιτροπή, καθόσον αντιπροσωπεύουν έναν χαμηλό μέσο όρο. Κατά τα λοιπά, η Επιτροπή δεν ήταν σε θέση να εκτιμήσει αν τα εν λόγω αριθμητικά στοιχεία ήσαν σύμφωνα προς τις διατάξεις του βασικού κανονισμού. Πάντως, κατά την εκτίμηση μιας περίπλοκης οικονομικής καταστάσεως, η διακριτική ευχέρεια που διαθέτει η Επιτροπή εφαρμόζεται και στη διαπίστωση των βασικών στοιχείων [...].

74. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι ο βασικός κανονισμός παρέχει στην Επιτροπή ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό του ποσού της ενισχύσεως, είναι αδύνατο να προσδιοριστεί με βεβαιότητα η επίπτωση του συνυπολογισμού της τιμής που καταβάλλεται στους Κινέζους παραγωγούς τομάτας επί του ποσού της ενισχύσεως. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, δεν ορίζει ότι η ενίσχυση στην παραγωγή πρέπει να είναι ίση με τη διαφορά μεταξύ της ελάχιστης τιμής που καταβάλλεται στον κοινοτικό παραγωγό και της τιμής της πρώτης ύλης των κυριοτέρων τρίτων χωρών παραγωγής. Η εν λόγω διάταξη αρκείται στο να καθορίσει ένα ανώτατο όριο.

75. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι το γεγονός ότι η Επιτροπή μπορούσε, κατά το παρελθόν, να καθορίζει το ποσό της ενισχύσεως σε επίπεδο που αντανακλούσε ακριβώς

τη διαφορά μεταξύ της ελάχιστης τιμής που καταβάλλεται στον κοινοτικό παραγωγό και της τιμής της πρώτης ύλης των κυριοτέρων τρίτων χωρών παραγωγής και εξαγωγής ουδόλως υποχρέωνε την Επιτροπή να διατηρήσει την ενίσχυση στο επίπεδο αυτό. Θα ήταν αντίθετο προς το γράμμα και το πνεύμα του βασικού κανονισμού το να μη λαμβάνει υπόψη η Επιτροπή την εξέλιξη της καταστάσεως των διεθνών αγορών και το να καθιστά κατά τούτο ενδεχομένως δυσχερέστερη τη διάθεση του κοινοτικού προϊόντος.

76. Επομένως, οι ενάγουσες δεν μπορούν να επικαλεσθούν δικαίωμα για τη λήψη μέγιστης ενισχύσεως που ισοδυναμεί με τη διαφορά μεταξύ της ελάχιστης τιμής που καταβάλλεται στον κοινοτικό παραγωγό και της τιμής της πρώτης ύλης των κυριοτέρων τρίτων χωρών μετά τον συνυπολογισμό των κινεζικών τιμών.

77. Κατά συνέπεια, η ζημία που υπολογίσθηκε από τις ενάγουσες και εκτέθηκε λεπτομερώς στον πίνακα του παραρτήματος Α.27 του δικογράφου της αγωγής δεν μπορεί να θεωρηθεί ως βεβαία.»

13. Οι αναιρεσείουσες επικεντρώνουν τις αιτιάσεις τους σε αυτό ακριβώς το μέρος της αποφάσεως. Με την ενώπιον του Δικαστηρίου αίτησή τους αναιρέσεως, ισχυρίζονται ότι το Πρωτοδικείο έκρινε πεπλανημένως ότι η ζημία δεν ήταν βεβαία. Ζητούν επίσης από το Δικαστήριο να κρίνει εκ νέου την υπόθεση και να διαπιστώσει ότι πληρούνται στην προκειμένη περίπτωση οι προϋποθέσεις θεμελιώσεως της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας. Όσον αφορά τη χορήγηση της διαφοράς της ενισχύσεως στην παραγωγή που θα έπρεπε να τους είχε χορηγηθεί, οι αναιρεσείουσες ζητούν από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί του ζητήματος ή να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο για να αποτιμήσει αυτό την ζημία την οποία υπέστησαν.

II — Ανάλυση της αναιρέσεως

14. Προς στήριξη της αναιρέσεώς τους, οι αναιρεσείουσες προβάλλουν τέσσερις λόγους. Ο πρώτος λόγος αναφέρεται σε πλάνη περί το δίκαιο κατά τον χαρακτηρισμό της ζημίας ως βεβαίας ή όχι. Οι άλλοι τρεις λόγοι αφορούν πλάνες στις οποίες υπέπεσε, κατά τις αναιρεσείουσες, το Πρωτοδικείο κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας και την εκδίκαση της υποθέσεως πρωτοδίκως. Με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, οι αναιρεσείουσες προσάπτουν στο Πρωτοδικείο ότι παραβίασε την αρχή της εκατέρωθεν ακροάσεως και του δικαιώματός τους να τύχουν ακροάσεως. Με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως, επικαλούνται παραμόρφωση των αιτημάτων που διατύπωσαν πρωτοδίκως. Ο τελευταίος λόγος αναιρέσεως αναφέρεται στην μη τήρηση από το Πρωτοδικείο του καθήκοντός του να εξετάσει και να αποφανθεί επί του ποσού της ζημίας, αφού διαπίστωσε τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς της Επιτροπής.

15. Ο πρώτος λόγος περιλαμβάνει, κατά τις αναιρεσείουσες, δύο σκέλη. Πρώτον, υποστηρίζουν ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δεν λαμβάνει υπόψη την κοινοτική νομολογία και τις αρχές που αναγνωρίζονται

στις έννομες τάξεις των κρατών μελών στον τομέα της εξωσυμβατικής ευθύνης, καθότι το Πρωτοδικείο συγχέει πεπλανημένως την επέλευση ορισμένης ζημίας και την εκτίμηση του ποσού στο οποίο αποτιμάται η ζημία αυτή. Δεύτερον, το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη καθόσον δεν συνήγαγε, όσον αφορά την αναγνώριση του δικαιώματος για αποζημίωση των εναγουσών, τα απορρέοντα από τις διαπιστώσεις του σχετικά με τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς της Επιτροπής συμπεράσματα.

16. Η ερμηνεία των αναιρεσειουσών επιβάλλει μια προκαταρκτική παρατήρηση. Όπως προκύπτει από την ανάλυσή τους, η διαπίστωση του Πρωτοδικείου περί της παράνομης συμπεριφοράς της Επιτροπής θα έπρεπε να το είχε οδηγήσει αυτόματα σε θεμελίωση της ευθύνης της Επιτροπής. Σύμφωνα με την ανάλυση αυτή, κάθε παράνομη συμπεριφορά ικανή να θεμελιώσει ευθύνη της Κοινότητας γεννά δικαίωμα προς αποζημίωση. Αυτό δεν ευσταθεί. Ακόμα και αν αποδειχθεί παρανομία τέτοιου είδους, απομένει να διαπιστωθεί αν πληρούνται και οι δύο άλλες προϋποθέσεις θεμελιώσεως της ευθύνης της Κοινότητας[3]. Πράγματι, υφίστανται διαπιστωμένες παρανομίες που δεν προκαλούν ζημία γενεσιουργό δικαιώματος αποζημιώσεως. Αυτό συμβαίνει, ιδίως, όταν η προβαλλόμενη ζημία θεωρείται «ενδεχόμενη»[4] ή δεν συνδέεται κατ' αιτιώδη συνάφεια με την προσαπτόμενη στην Κοινότητα παράνομη συμπεριφορά[5].

17. Στην προκειμένη περίπτωση, η απόρριψη της αγωγής αποζημιώσεως από το Πρωτοδικείο οφείλεται στον αβέβαιο χαρακτήρα της προβαλλόμενης ζημίας. Δεν στοιχειοθετείται ευθύνη της Κοινότητας, όταν το εμπλεκόμενο κοινοτικό όργανο έχει ορισμένη διακριτική ευχέρεια, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αποδειχθεί πέραν πάσης αμφιβολίας ότι η υπαίτια συμπεριφορά επέδρασε με κάποιο τρόπο στη ληφθείσα απόφαση. Αυτή είναι η περίπτωση που πρέπει να εξεταστεί εν προκειμένω.

A — *Η πλάνη εκτιμήσεως στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση*

18. Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να γίνει ευχερώς αντιληπτό ότι μία παράνομη συμπεριφορά, η οποία έχει σαφείς και προβλέψιμες συνέπειες, δεν προκαλεί πραγματική και βεβαία ζημία. Ας υποθέσουμε ότι μπορεί να αποδειχθεί είτε ότι, και αν ακόμη δεν υπήρχε η διαπιστωθείσα παρανομία, θα εκδιδόταν η ίδια πράξη, δηλαδή, ότι η εν λόγω παρανομία, αμιγώς τυπικού ή διαδικαστικού χαρακτήρα, δεν θα επηρέαζε το περιεχόμενο της εκδοθείσης

3 — Βλ., σχετικώς, την απόφαση της 21ης Μαΐου 1976, 26/74, Roquette frères κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1976, σ. 273).

4 — Βλ., επίσης, στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚΑΧ, τις αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 1956, 10/55, Mirossevich κατά Ανωτάτης Αρχής (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 111) και της 17ης Δεκεμβρίου 1959, 23/59, FERAM κατά Ανωτάτης Αρχής (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 355). Στο πλαίσιο της Συνθήκης ΕΚ, βλ. τις αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 1967, 5/66, 7/66 και 13/66 έως 24/66, Kampffmeyer κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 571) και της 2ας Ιουνίου 1976, 56/74 έως 60/74, Kampffmeyer κ.λπ. κατά Επιτροπής και Συμβουλίου (Συλλογή τόμος 1976, σ. 291, σκέψη 6).

5 — Βλ., ιδίως, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 1981, 197/80 έως 200/80, 243/80, 245/80 και 247/80, Ludwigshafener Walzmühle κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Συλλογή 1981, σ. 3211, σκέψη 51) και του Πρωτοδικείου της 25ης Ιουνίου 1997, T-7/96, Perillo κατά Επιτροπής (Συλλογή 1997, σ. II-1061, σκέψεις 41 έως 46).

πράξεως [6], είτε ότι το οικείο όργανο υποχρεούται σε κάθε περίπτωση να εκδώσει πανομοιότυπη πράξη, δυνάμει δέσμιας αρμοδιότητας. Σε τέτοιες περιπτώσεις, παρά το ότι υφίσταται η παράνομη συμπεριφορά, επιτρέπεται να θεωρηθεί ότι δεν αποδεικνύεται η επέλευση ζημίας. Πράγματι, θεωρώ δίκαιο να μην παρέχεται αποζημίωση για τις συνέπειες μιας παράνομης πράξεως η οποία θα έπρεπε να εκδοθεί ούτως ή άλλως με το ίδιο ουσιαστικό περιεχόμενο.

19. Η παρούσα περίπτωση είναι εντελώς διαφορετική. Στην εξεταζόμενη υπόθεση, η Επιτροπή, κατ' ουσίαν, περιορίστηκε στο να υποστηρίξει ενώπιον του Πρωτοδικείου και, κατόπιν, ενώπιον του Δικαστηρίου ότι, λαμβανομένης υπόψη της διακριτικής ευχερείας που της παρέχουν οι εφαρμοστέες διατάξεις, δεν αποκλείεται η χορηγούμενη ενίσχυση να είναι η ίδια με αυτήν που προβλέπεται στον κανονισμό 1519/2000. Κατά συνέπεια, η παράνομη συμπεριφορά της δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι προκάλεσε ζημία γενεσιουργό αξιώσεως αποζημιώσεως. Κατά τη γνώμη μου, η ανάλυση αυτή δεν ευσταθεί για δύο λόγους.

20. Ο πρώτος απορρέει από τη νομολογία του Δικαστηρίου. Ασφαλώς, ενδέχεται το γεγονός ότι αναγνωρίζεται διακριτική ευχέρεια στην Επιτροπή να αποτελεί στοιχείο που προσδίδει υποθετικό χαρακτήρα στη ζημία. Στην περίπτωση που ένας υποψήφιος για μια θέση εργασίας ή ο υποβάλλων προσφορά σε δημόσιο διαγωνισμό αποκλείεται από την οικεία διαδικασία επιλογής ή από τον οικείο διαγωνισμό συνεπεία πλάνης της Κοινότητος, τα δικαστήρια αρνούνται κατά κανόνα να επιδικάσουν αποζημίωση για την προκληθείσα *απώλεια ευκαιρίας* για τον ενδιαφερόμενο. Ο λόγος έγκειται στο ότι ο ενδιαφερόμενος δεν έχει δικαίωμα ή εύλογη προσδοκία ότι θα προσληφθεί στη θέση εργασίας ή ότι θα του ανατεθεί το έργο [7]. Σε μια τέτοια περίπτωση, δεδομένου ότι η Επιτροπή διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια για την πρόσληψη ή για την ανάθεση του έργου, η υλική ζημία που προκαλείται από τη διαφυγή κέρδους που θα είχε αποκτηθεί χάρη στην κατάληψη της θέσεως εργασίας ή στην ανάθεση του έργου παρίσταται υπερβολικά αβέβαιη για να μπορεί να θεωρηθεί ως δυνάμενη να αποκατασταθεί. Ωστόσο, η νομολογία αυτή εφαρμόζεται μόνο σε πολύ συγκεκριμένες περιπτώσεις απωλείας ευκαιριών. Εξαιρουμένων των περιπτώσεων αυτών, η ισχύουσα αρχή είναι ότι η αναγνώριση ορισμένης διακριτικής ευχερείας στο εμπλεκόμενο όργανο δεν εμποδίζει τη θεμελίωση υπάρξεως ζημίας που πρέπει να αποκατασταθεί [8]. Στην υπό κρίση υπόθεση, οι αναιρεσείουσες επικαλούνται *διαφυγόν κέρδος*, το οποίο προέκυψε από την παράλειψη νόμιμης χορηγήσεως ενισχύσεως την οποία θεωρούν ότι δικαιούνται. Το πρόβλημα, εν προκειμένω, δεν είναι η έκταση της διακριτικής ευχερείας που θα ήταν σε θέση να ασκήσει η Επιτροπή αν δεν είχε διαπραχθεί η παρανομία, αλλά το αποτέλεσμα της πραγματικής ασκήσεως της οικείας εξουσίας. Στην περίπτωση αυτή, όπως έχει δεχθεί επανειλημμένως το Δικαστήριο, πρέπει απλώς να διαπιστωθεί ότι η προβαλλόμενη ζημία δεν υπερβαίνει τους

6 — Με την απόφασή του της 14ης Φεβρουαρίου 1978, 27/76, United Brands κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1978, σ. 75, σκέψη 286), το Δικαστήριο, αναφερόμενο σε αιτίαση αφορώσα μεροληπτική στάση της Επιτροπής κατά τη διεξαγωγή διαδικασίας σε υπόθεση ανταγωνισμού, δέχθηκε ότι «κανένα στοιχείο της δικογραφίας δεν επιτρέπει να υποτεθεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν θα είχε εκδοθεί ή θα είχε διαφορετικό περιεχόμενο αν δεν είχαν υπάρξει οι επίδικες εκδηλώσεις, οι οποίες, αυτές καθαυτές, είναι αποδοκιμαστέες».

7 — Βλ., ιδίως, τις αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 29ης Οκτωβρίου 1998, T-13/96, TEAM κατά Επιτροπής, (Συλλογή 1998, σ. II-4073, σκέψη 76), της 9ης Ιουλίου 1999, T-231/97, New Europe Consulting και Brown κατά Επιτροπής (Συλλογή 1999, σ. II-2403, σκέψη 51), της 17ης Μαρτίου 2005, T-160/03, AFCon Management Consultants κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2005, σ. II-981, σκέψη 112), και της 6ης Απριλίου 2006, T-309/03, Camós Grau κατά Επιτροπής (Συλλογή 2006, σ. II-1173, σκέψη 149).

8 — Βλ., ιδίως, την απόφαση της 14ης Μαΐου 1975, 74/74, CNTA κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1976, σ. 327, σκέψεις 21 και 42).

κινδύνους που είναι εγγενείς στην άσκηση των δραστηριοτήτων του οικείου κλάδου [9].

21. Ο δεύτερος λόγος ανάγεται στην εν γένει λειτουργία του όλου συστήματος. Αν γίνει δεκτό ότι η διακριτική ευχέρεια του οικείου οργάνου μπορεί να λειτουργήσει ως κριτήριο για να προσδιοριστεί αν η ζημία είναι πραγματική, γεννάται ο κίνδυνος να απογυμνωθεί η αγωγή αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης ενός μεγάλου μέρους της πρακτικής αποτελεσματικότητάς της. Πράγματι, υπάρχει αναμφισβήτητα ο κίνδυνος ότι το επικρινόμενο όργανο θα μπορεί να αρκεστεί στο να επικαλεστεί, *γενικώς*, την ύπαρξη ορισμένης ελευθερίας κινήσεων, για να αποδείξει ότι η ελευθερία αυτή θα μπορούσε να αξιοποιηθεί προκειμένου να υιοθετηθεί η ίδια λύση με αυτήν που προκάλεσε την προβαλλόμενη ζημία. Η διεύρυνση αυτή του πεδίου των λόγων απαλλαγής από την ευθύνη είναι ακόμη περισσότερο απαράδεκτη, καθόσον η αγωγή αποζημιώσεως που στηρίζεται στο άρθρο 288 ΕΚ είναι δυνατό να ασκείται από ιδιώτες, οι οποίοι, λόγω των αυστηρών προϋποθέσεων παραδεκτού της προσφυγής ακυρώσεως που προβλέπονται στο άρθρο 230 ΕΚ, δεν έχουν τη δυνατότητα να προσβάλουν απευθείας την πράξη που προκάλεσε τη ζημία την οποία ισχυρίζονται ότι υπέστησαν. Υπενθυμίζεται σχετικώς ότι το Δικαστήριο έχει ήδη διαπιστώσει ότι «η αγωγή αποζημιώσεως πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένου υπόψη του συνόλου του συστήματος δικαστικής προστασίας των ιδιωτών που καθιερώνει η Συνθήκη» [10].

22. Υπό τις συνθήκες αυτές, το γεγονός και μόνο ότι, στον συγκεκριμένο τομέα και για τον καθορισμό του ποσού της ενισχύσεως στην παραγωγή, η Επιτροπή διέθετε ορισμένη διακριτική ευχέρεια δεν επιτρέπει να αποκλειστεί ο βέβαιος χαρακτήρας της ζημίας που προκλήθηκε από παράβαση των κανόνων που διέπουν τον τρόπο υπολογισμού της εν λόγω ενισχύσεως. Το Πρωτοδικείο δεν έλαβε υπόψη ότι, στην περίπτωση αυτή, προέχει επίσης να εξακριβωθεί ότι, αν δεν είχε διαπραχθεί η προσαπτόμενη παρανομία, η Επιτροπή θα είχε ορίσει και πάλι την ενίσχυση στο ίδιο επίπεδο. Βασίζοντας την ανάλυσή του στην εν γένει αναγνώριση υπάρξεως διακριτικής ευχερείας στη διάθεση του εμπλεκομένου οργάνου, χωρίς να μεριμνήσει να εξακριβώσει ειδικότερα ότι η διαπιστωθείσα παρανομία δεν άσκησε καμία επιρροή στην επιλογή της υιοθετηθείσης λύσεως, το Πρωτοδικείο υπέπεσε, κατά τη γνώμη μου, σε πλάνη περί το δίκαιο.

23. Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι το γεγονός ότι ένα όργανο διαθέτει διακριτική ευχέρεια δεν ασκεί επιρροή στο πλαίσιο της εξετάσεως αγωγής αποζημιώσεως λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας. Είναι προφανές ότι ο παράγοντας αυτός έχει σημασία αλλά από άλλες απόψεις. Υπεισέρχεται, κατ' αρχάς, στο πλαίσιο της πρώτης προϋποθέσεως θεμελιώσεως της ευθύνης. Υπενθυμίζεται ότι η νομολογία απαιτεί, προκειμένου να γίνει δεκτό ότι υφίσταται κατάφωρη παράβαση νομικού κανόνα που παρέχει δικαιώματα στους ιδιώτες, να αποδεικνύεται ότι το εμπλεκόμενο κοινοτικό όργανο υπερέβη κατά τρόπο πρόδηλο και σοβαρό τα όρια της διακριτικής του ευχερείας [11]. Επομένως, είναι κρίσιμο να οριοθετηθεί, στο σημείο αυτό, το πεδίο της διακριτικής ευχερείας που έχει στη διάθεσή του το όργανο για το οποίο πρόκειται [12].

9 — Βλ., σχετικώς, τις αποφάσεις της 4ης Οκτωβρίου 1979, 238/78, Ireks-Arkady κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1979/ΙΙ, σ. 505, σκέψη 11), και της 6ης Δεκεμβρίου 1984, 59/83, Biovilac κατά Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Συλλογή 1984, σ. 4057, σκέψη 28).

10 — Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 1986, 175/84, Krohn κατά Επιτροπής (Συλλογή 1986, σ. 753, σκέψη 27).

11 — Βλ. την απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2002, C-312/00 P, Επιτροπή κατά Camar και Tico (Συλλογή 2002, σ. I-11355, σκέψη 54).

12 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, την απόφαση της 12ης Ιουλίου 2005, C-198/03 P, Επιτροπή κατά CEVA και Pfizer (Συλλογή 2005, σ. I-6357, σκέψη 66).

Αυτό είναι το αντικείμενο των σκέψεων 42 έως 47 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως του Πρωτοδικείου [13].

24. Ακολούθως, μπορεί να είναι επίσης θεμιτό να ληφθεί υπόψη η έκταση και το αντικείμενο της διακριτικής αυτής ευχερείας στο πλαίσιο της αποτιμήσεως του ύψους της ζημίας. Ειδικότερα, είναι γεγονός ότι, εφόσον η Επιτροπή έχει στον τομέα αυτόν ορισμένη διακριτική ευχέρεια, όσον αφορά τη διαπίστωση των βασικών δεδομένων καθώς και όσον αφορά τον καθορισμό του ποσού της ενισχύσεως, οι αναιρεσείουσες δεν μπορούσαν να προσδοκούν ευλόγως να εισπράξουν οπωσδήποτε το ανώτατο ποσό ενισχύσεως, ίσο προς τη διαφορά μεταξύ της ελάχιστης τιμής που καταβλήθηκε στους παραγωγούς στην Κοινότητα και της τιμής της πρώτης ύλης στις κυριότερες τρίτες χώρες παραγωγής με συνυπολογισμό των κινεζικών τιμών. Αυτό είναι το νόημα της συλλογιστικής του Πρωτοδικείου στις σκέψεις 73 έως 76 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως. Στην εξεταζόμενη περίπτωση, η αιτία της ζημίας εντοπίζεται μόνο στην απώλεια του ποσού της ενισχύσεως το οποίο θα δικαιούνταν να εισπράξουν οι αναιρεσείουσες αν δεν είχε διαπραχθεί το σφάλμα που αφορά τον συνυπολογισμό των κινεζικών τιμών, χωρίς, ωστόσο, να λησμονούνται οι διορθωτικοί συντελεστές τους οποίους θα δικαιούνταν να εφαρμόσει η Επιτροπή προκειμένου να μετριάσει το ποσό της ενισχύσεως [14].

25. Εντούτοις, η ανάλυση αυτή έπρεπε να έχει ενταχθεί στο πλαίσιο του καθορισμού *του μεγέθους* της προβαλλόμενης ζημίας. Δεν μπορεί να περιληφθεί στην εκτίμηση περί της *αληθούς υπάρξεως* της ζημίας αυτής. Στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση συγχέονται σε κάποιο βαθμό τα δύο αυτά διαφορετικά ως προς τη φύση τους ζητήματα. Το ότι είναι δύσκολο να αποδειχθεί πόσο ακριβώς συνέτεινε στην πρόκληση της ζημίας η διαπραχθείσα παρανομία, λόγω του ότι η Επιτροπή είχε την ευχέρεια να λάβει υπόψη διάφορα στοιχεία, δεν επιδέχεται, κατά τη γνώμη μου, αμφισβήτηση. Όμως, το ζήτημα αυτό υπάγεται κυρίως στην εξέταση της εκτάσεως της προκληθείσης ζημίας. Έπρεπε να ελεγχθεί προηγουμένως αν προκλήθηκε όντως ζημία, δηλαδή, αν η παράβαση των κανόνων υπολογισμού της ενισχύσεως είχε αρνητικές συνέπειες για τις αναιρεσείουσες.

26. Πρέπει να γίνεται σαφής διαχωρισμός, στο πλαίσιο εξετάσεως αγωγής αποζημιώσεως, μεταξύ του ελέγχου που αφορά την ύπαρξη ζημίας και του καθορισμού της ακριβούς φύσεως και εκτάσεως των επιπτώσεων που έχει η ζημία αυτή επί της καταστάσεως των εμπλεκομένων προσώπων. Είναι, όντως, δυνατό, να προκύψει ότι, στην πράξη, η ζημία είναι πολύ περιορισμένης εκτάσεως. Όμως, για να θεωρηθεί αποδειχθείσα η επέλευση πραγματικής και βεβαίας ζημίας, αρκεί να διαπιστωθεί ότι η επέλευσή της δεν είναι ούτε αμιγώς υποθετικής φύσεως ούτε μόνο πιθανολογούμενη και ότι συνεπάγεται απώλεια δεκτική αποτιμήσεως. Βεβαία ζημία δεν είναι η ζημία που μπορεί να υπολογιστεί επακριβώς, αλλά η ζημία που μπορεί να προκληθεί υπό κανονικές συνθήκες από την συμπεριφορά του επικρινόμενου οργάνου και είναι δεκτική οικονομικής αποτιμήσεως. Κατά τα λοιπά, γίνεται παγίως δεκτό στη νομολογία ότι το άρθρο 288 ΕΚ «δεν εμποδίζει την προσφυγή στο Δικαστήριο από το οποίο θα ζητηθεί να διαπιστώσει την ευθύνη της Κοινότητας για

13 — Βλ., και πρβλ. με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, την απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1995, Τ-167/94, Nölle κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Συλλογή 2005, σ. II-2589, σκέψη 89).

14 — Βλ. σημείο 31 των προτάσεων, κατωτέρω.

ζημίες που επίκεινται και μπορούν να προβλεφθούν με αρκετή βεβαιότητα, ακόμη και αν η ζημία δεν μπορεί ακόμη να υπολογιστεί με ακρίβεια» [15].

Β — *Ο ορθός χαρακτηρισμός της ζημίας*

27. Από τα προεκτεθέντα συνάγεται ότι η εκτίμηση του Πρωτοδικείου όσον αφορά τον βέβαιο χαρακτήρα της ζημίας πρέπει να θεωρηθεί πεπλανημένη. Η συγκεκριμένη πλάνη είναι τέτοιας φύσεως ώστε να οδηγήσει σε εξαφάνιση της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως, εκτός αν προκύψει ότι το διατακτικό της είναι βάσιμο για άλλους νομικούς λόγους [16]. Επομένως, πρέπει να εξεταστεί αν, λαμβανομένης υπόψη της αναλύσεως που περιέχεται στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και των στοιχείων της δικογραφίας, το Πρωτοδικείο κατέληξε βασίμως στη λύση που υιοθέτησε με την εν λόγω απόφαση.

28. Εκ πρώτης όψεως, η υπό κρίση υπόθεση εμφανίζει ορισμένες ομοιότητες με προγενέστερη υπόθεση, στα πλαίσια της οποίας το Δικαστήριο απέρριψε αγωγή αποζημιώσεως επειδή δεν αποδείχθηκαν οι προβαλλόμενες απώλειες.

29. Στο πλαίσιο της υποθέσεως Lesieur Cotelle και λοιποί κατά Επιτροπής [17], επιχειρήσεις μεταποιήσεως σπόρων ελαιοκράμβης ισχυρίζονταν ότι υπέστησαν, λόγω της καταργήσεως των νομισματικών αντισταθμιστικών ποσών, μείωση της τιμής των προϊόντων τους, η οποία δεν αντισταθμιζόταν από την ενίσχυση που θεωρούσαν ότι δικαιούνταν. Το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι αποδίδει στην επιχειρηματολογία των εναγουσών την έννοια ότι, «παραπλανηθείσες από την καθιέρωση του συστήματος των αντισταθμιστικών ποσών, οδηγήθηκαν στο να προμηθευτούν σπόρους κοινοτικής προελεύσεως και να ζητήσουν τον εκ των προτέρων καθορισμό των αντιστοίχων ενισχύσεων, υποθέτοντας ότι η αγορά σπόρων στην παγκόσμια αγορά θα ήταν εξαιρετικά επαχθής λόγω της υποχρεώσεως καταβολής των αντισταθμιστικών ποσών. [...] Δεδομένου ότι η υποθετική αυτή περίπτωση αποδείχθηκε εσφαλμένη μετά την επίμαχη κατάργηση, απώλεσαν εν τω μεταξύ τη δυνατότητα να προμηθευθούν το προϊόν με καλύτερους όρους στην παγκόσμια αγορά, ζημία για την οποία θεωρούν υπεύθυνη την Κοινότητα» [18]. Ωστόσο, κατά το Δικαστήριο, οι εν λόγω ζημίες δεν αποδείχθηκαν επαρκώς. Αφενός, η προσδοκώμενη ενίσχυση δεν συνδεόταν άμεσα με την ισχύ του επίμαχου συστήματος αντισταθμιστικών ποσών. Πράγματι, η καθιέρωση του συστήματος των αντισταθμιστικών ποσών δεν σκοπούσε άμεσα στο να προστατεύσει τους κοινοτικούς παραγωγούς, αλλά στο να αποτρέψει τις διαταραχές στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές [19]. Αφετέρου, δεν ήταν αυτονόητο ότι οι μεταποιητικές επιχειρήσεις θα υφίσταντο

15 — Απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 1987, 281/84, Zuckerfabrik Bedburg κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 49, σκέψη 14).

16 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, την απόφαση της 9ης Ιουνίου 1992, C-30/91 P, Lestelle κατά Επιτροπής (Συλλογή 1992, σ. I-3755, σκέψη 28).

17 — Απόφαση της 17ης Μαρτίου 1976, συνεκδικασθείσες υποθέσεις 67/75 έως 85/75 (Συλλογή τόμος 1976, σ. 171).

18 — Σκέψη 20.

19 — Σκέψεις 26 και 47.

μείωση της τιμής των προϊόντων τους. Αντιθέτως, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι «η επανειλημμένως διατυπωθείσα θέση της [Επιτροπής], σύμφωνα με την οποία το επίπεδο τιμών στην κοινή αγορά θα παρέμενε αμετάβλητο μετά την εν λόγω κατάργηση, δεν αμφισβητήθηκε σοβαρά» [20].

30. Μολονότι επιδέχεται προφανώς παρόμοια ερμηνεία με τους ισχυρισμούς των διαδίκων στην υπό κρίση υπόθεση, η υποθετική αυτή περίπτωση αφορά εντελώς διαφορετικά δεδομένα. Αφενός, το καθεστώς ενισχύσεων, η εφαρμογή του οποίου κρίθηκε αντικανονική στην προκειμένη περίπτωση, έχει ως σκοπό να στηρίξει την παραγωγή ορισμένων μεταποιημένων προϊόντων, τα οποία «είναι ιδιαίτερα σημαντικά στις μεσογειακές περιοχές της Κοινότητας», προστατεύοντάς την από τον διεθνή ανταγωνισμό όπου οι τιμές παραγωγού είναι αισθητά χαμηλότερες [21]. Αφετέρου, δεν αμφισβητείται σοβαρά στην προκειμένη περίπτωση ότι ο εσφαλμένος υπολογισμός στον οποίο προέβη η Επιτροπή είχε αρνητικές επιπτώσεις για τις αναιρεσείουσες. Τούτο συνάγεται, κατά τη γνώμη μου, από δύο στοιχεία που προκύπτουν σαφώς από την ανάλυση στην οποία προέβη το Πρωτοδικείο.

31. Πρώτον, όπως προκύπτει από τον βασικό κανονισμό, το ύψος των τιμών παραγωγού στις τρίτες χώρες συνιστά σημαντικό και απαραίτητο στοιχείο για τον υπολογισμό της ενισχύσεως [22]. Συναφώς, το Πρωτοδικείο επισήμανε, στη σκέψη 57 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως, ότι «η Επιτροπή *όφειλε* να λάβει υπόψη την κινεζική τιμή» κατά τον υπολογισμό της ενισχύσεως που χορηγήθηκε για την επίδικη περίοδο εμπορίας [23]. Δεύτερον, όπως συνάγεται σαφώς από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, η πλάνη της Επιτροπής είχε ως συνέπεια να εκτιμηθεί σε υψηλότερο του δέοντος επίπεδο η τιμή της πρώτης ύλης των κυριότερων χωρών παραγωγής [24]. Όμως, η τιμή αυτή αποτελεί στοιχείο του βασικού κριτηρίου για τον υπολογισμό του ποσού της ενισχύσεως, όπως αυτός προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, στοιχείο α΄, του βασικού κανονισμού. Η αύξηση της εν λόγω τιμής συνεπάγεται μείωση της διαφοράς μεταξύ του κόστους της πρώτης ύλης στην Κοινότητα και του κόστους της πρώτης ύλης στις βασικές ανταγωνιστικές τρίτες χώρες και, κατά συνέπεια, σε μείωση της πραγματικής βάσεως υπολογισμού του ποσού της ενισχύσεως. Βεβαίως, δεν αποκλείεται μία ορθώς υπολογισθείσα βάση να διορθωθεί στη συνέχεια με βάση άλλα κριτήρια και ιδίως με βάση τον συντελεστή μειώσεως που προβλέπεται στο στοιχείο γ΄ της ιδίας διατάξεως. Ωστόσο, είναι προφανές ότι η εσφαλμένη εφαρμογή, κατά τα ανωτέρω, του βασικού κριτηρίου δεν μπορεί παρά να επιδράσει, κατ' αρχήν, αρνητικά στον τελικό καθορισμό του ποσού της ενισχύσεως.

32. Κατά πάγια νομολογία, εναπόκειται στην ενάγουσα να αποδείξει ενώπιον του κοινοτικού δικαστή το υποστατό και την έκταση της ζημίας την οποία ισχυρίζεται ότι υπέστη [25]. Στην προκειμένη περίπτωση, οι αναιρεσείουσες απέδειξαν σαφώς ότι η

20 — Σκέψη 19.

21 — Δεύτερη αιτιολογική σκέψη του βασικού κανονισμού.

22 — Τέταρτη αιτιολογική σκέψη του βασικού κανονισμού.

23 — Η έμφαση δική μου.

24 — Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει, στη σκέψη 67 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή αναγνώρισε ότι ο συνυπολογισμός της τιμής της κινεζικής πρώτης ύλης μπορούσε, αρχικά, να οδηγήσει σε μια αισθητή μείωση της εκτιμώμενης τιμής της πρώτης ύλης των κυριότερων χωρών παραγωγής και εξαγωγής.

25 — Βλ., σχετικώς, την απόφαση της 7ης Μαΐου 1998, C-401/96 P, Somaco κατά Επιτροπής (Συλλογή 1998, σ. I-2587, σκέψη 71).

υιοθέτηση της ορθής τιμής της πρώτης ύλης θα οδηγούσε σε αύξηση του ποσού της χορηγούμενης ενισχύσεως. Υπό τις συνθήκες αυτές, εναπόκειτο στην Επιτροπή να αποδείξει ότι, υπό τις περιστάσεις που χαρακτηρίζουν την υπόθεση και λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των δεδομένων που έχει στη διάθεσή της, η προσδοκία αυτή των εναγουσών δεν ήταν βάσιμη. Δεν μπορούσε να αρκεστεί στο να αναφέρει, όπως έκανε κατά τα εκτιθέμενα στη σκέψη 67 της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως, ότι, λαμβανομένης υπόψη της διακριτικής ευχερείας την οποία διέθετε, δεν ήταν βέβαιο ότι θα εχορηγείτο τελικώς μεγαλύτερη ενίσχυση. Όφειλε να αποδείξει, επιπλέον, ότι η διατήρηση της ενισχύσεως στο επίπεδο που προβλέπει ο επίμαχος κανονισμός ανταποκρινόταν στην υποχρέωση ορθής εφαρμογής των κριτηρίων που προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, του βασικού κανονισμού. Όμως, δεν προέβη προφανώς σε τέτοια ανάλυση στην προκειμένη περίπτωση.

33. Επομένως, η ζημία την οποία επικαλέστηκαν οι ενάγουσες θα έπρεπε να έχει θεωρηθεί ως πραγματική και βεβαία.

Γ — *Η ένσταση της Επιτροπής*

34. Πάντως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η ζημία θα έχει όντως αποδειχθεί μόνο αν καταδειχθεί ότι δεν επετεύχθη ο σκοπός της ενισχύσεως, όπως αυτός ορίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, του βασικού κανονισμού, δηλαδή το να καταστεί δυνατή η διάθεση του κοινοτικού προϊόντος. Κατά τη γνώμη της, όμως, όλα δείχνουν ότι το ποσό της ενισχύσεως που καθορίστηκε στον κανονισμό 1519/2000 κατέστησε δυνατή την επίτευξη του σκοπού αυτού.

35. Η ένσταση αυτή επιδέχεται δύο ερμηνείες. Όποια από τις ερμηνείες αυτές και αν γίνει δεκτή, η ένσταση θα πρέπει να απορριφθεί.

36. Κατ' αρχάς, η Επιτροπή εννοεί προφανώς να αμφισβητήσει, με τον τρόπο αυτό, την ίδια την αρχή της θεμελιώσεως της ευθύνης της. Εμφανίζεται να θεωρεί ότι η παράνομη συμπεριφορά που της προσάπτεται δεν συνέβαλε αποφασιστικά στο αποτέλεσμα της δράσεώς της, η οποία, αντίθετα, είναι σύμφωνη με τον στόχο που θέτει ο βασικός κανονισμός. Αν είναι αυτό το νόημα της ενστάσεώς της, για να μπορέσει να ευοδωθεί, θα έπρεπε η αναιρεσίβλητη να ασκήσει παρεμπίπτουσα αναίρεση, με την οποία θα αμφισβητούσε την κρίση του Πρωτοδικείου ως προς τη νομιμότητα της συμπεριφοράς της. Εφόσον δεν προέβη στην ενέργεια αυτή, η ανάλυση του Πρωτοδικείου που καταλήγει στο συμπέρασμα ότι υφίσταται παράνομη συμπεριφορά ικανή να θεμελιώσει εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας πρέπει να θεωρηθεί ότι κατέστη οριστική και αμετάκλητη και δεν μπορεί πλέον να αμφισβητηθεί. Για τον λόγο αυτό, η ένσταση είναι απαράδεκτη.

37. Ωστόσο, η Επιτροπή υποστηρίζει, επίσης, στο πλαίσιο της εν λόγω ενστάσεως, ότι το γεγονός ότι η κοινοτική παραγωγή διατέθηκε ομαλά κατά την επίμαχη περίοδο εμπορίας, σύμφωνα με τον στόχο που τίθεται στον βασικό κανονισμό, καταδεικνύει ότι ο

κανονισμός 1519/2000 δεν προκάλεσε καμία ζημία δεκτική αποζημιώσεως. Επικαλείται σχετικώς έγγραφο της 7ης Ιανουαρίου 2003, το οποίο απηύθυνε στις αναιρεσείουσες ο γενικός διευθυντής γεωργίας, και στο οποίο ανέφερε τα εξής: «Διαπιστώνω a posteriori ότι η ενίσχυση ορίστηκε σε επίπεδο που δεν φαίνεται να λειτούργησε εις βάρος του οικείου τομέα. Κατά την περίοδο εμπορίας 2000/2001, η κοινοτική βιομηχανία της τομάτας έφθασε, για δεύτερη συνεχή χρονιά, σε επίπεδο ρεκόρ μεταποιηθεισών ποσοτήτων.»

38. Προκειμένου να διαφανεί με σαφήνεια η αδυναμία που υποκρύπτει ένα τέτοιο επιχείρημα, είναι σκόπιμο να εκτεθεί με συντομία το περίπλοκο σύστημα το οποίο έχει οργανώσει η Κοινότητα στον τομέα αυτόν. Η εν λόγω οργάνωση στηρίζεται σε ένα σύστημα προστασίας και σε ένα σύστημα διπλών συμβάσεων. Το σύστημα προστασίας καθιερώνεται με τον βασικό κανονισμό. Προβλέπει ότι στην αρχή κάθε περιόδου εμπορίας, δηλαδή, συνήθως, κατά τον μήνα Ιούλιο, ορίζεται μία ελάχιστη τιμή που πρόκειται να καταβληθεί στους παραγωγούς τομάτας. Συγχρόνως, χορηγείται ενίσχυση στις επιχειρήσεις μεταποιήσεως τομάτας οι οποίες έχουν καταβάλει στους παραγωγούς τιμή τουλάχιστον ίση προς την ελάχιστη τιμή. Το ποσό της ενισχύσεως καθορίζεται με τρόπο που επιτρέπει να «αντισταθμίζεται η διαφορά μεταξύ των τιμών που καταβάλλονται στους παραγωγούς εντός της Κοινότητος και των τιμών που καταβάλλονται στις τρίτες χώρες» [26]. Το σύστημα πλαισιώνεται από ένα σύστημα συμβάσεων που προβλέπεται στον κανονισμό (ΕΚ) 504/97 της Επιτροπής, της 19ης Μαρτίου 1997, περί καθορισμού των λεπτομερειών εφαρμογής του κανονισμού (ΕΚ) 2201/96 [27]. Κατά το σύστημα αυτό, συνάπτονται «προκαταρκτικές» συμβάσεις μεταξύ των μεταποιητικών επιχειρήσεων και των παραγωγών τομάτας, προτού καν αρχίσει η περίοδος φυτεύσεως. Το εν λόγω σύστημα σκοπό έχει να «ενθαρρύνονται οι παραγωγοί να λαμβάνουν υπόψη τους τις πραγματικές ανάγκες της βιομηχανίας μεταποιήσεως και να προσαρμόζουν αναλόγως τις φυτευόμενες εκτάσεις» [28]. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι συμβάσεις αυτές αναφέρουν μόνο ποσότητες χωρίς να ορίζουν τιμές [29]. Οι συμβάσεις «μεταποιήσεως», που ορίζουν την πληρωτέα τιμή, υπογράφονται, με βάση τις πρώτες αυτές συμβάσεις, μόνον αφού καθοριστεί η ελάχιστη τιμή και το ύψος της ενισχύσεως στην παραγωγή [30].

39. Από τη σύντομη αυτή περιγραφή προκύπτει ότι η διάθεση της κοινοτικής παραγωγής στηρίζεται, κατ' ουσίαν, στην εμπιστοσύνη των επιχειρήσεων μεταποιήσεως στην εύρυθμη εφαρμογή των μηχανισμών ενισχύσεων που έχει υιοθετήσει η Κοινότητα. Οι επιχειρήσεις μεταποιήσεως ενθαρρύνονται, διά του συστήματος των προκαταρκτικών συμβάσεων, να δεσμευθούν να διαθέσουν την κοινοτική παραγωγή με αντάλλαγμα κάποιο ποσό ενισχύσεως, πριν ακόμη λάβουν γνώση του ποσού της ελάχιστης τιμής και το ποσό της ενισχύσεως. Βεβαίως, κατά τη στιγμή που αναλαμβάνεται η σχετική υποχρέωση, δεν είναι εξασφαλισμένο ότι η ενίσχυση θα καλύψει το σύνολο του εμπορικού κινδύνου που είναι συμφυής με την αγορά ποσοτήτων τομάτας στην Κοινότητα. Ωστόσο, οι επιχειρήσεις μεταποιήσεως πρέπει να έχουν τουλάχιστον τη βεβαιότητα ότι η ενίσχυση θα καθοριστεί υπό συνθήκες νομιμότητας, σύμφωνα με τα

26 — Τέταρτη αιτιολογική σκέψη του βασικού κανονισμού.

27 — ΕΕ L 78, σ. 14.

28 — Έβδομη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 504/97.

29 — Άρθρο 6, παράγραφος 2, του κανονισμού 504/97.

30 — Άρθρο 7 του κανονισμού 504/97.

κριτήρια που ορίζει το άρθρο 4, παράγραφος 2, του βασικού κανονισμού. Διαπράττοντας παρανομίες κατά την εφαρμογή του καθεστώτος ενισχύσεων, η Επιτροπή συνέτεινε στο να επωμισθούν εκ νέου οι αναιρεσείουσες ένα μέρος του οικονομικού κινδύνου τον οποίο δεν θα έπρεπε να αναλάβουν στο πλαίσιο του συστήματος που έχει καθιερώσει η Κοινότητα.

40. Για τον λόγο αυτό, θεωρώ ότι η αναιρεσίβλητη δεν δικαιούται να επικαλείται την επίτευξη ενός στόχου, η υλοποίηση του οποίου ανατίθεται στις αναιρεσείουσες με την παροχή της εγγυήσεως ότι θα λάβουν ενίσχυση σύμφωνα με τον βασικό κανονισμό. Η Επιτροπή δεν μπορεί να επικαλείται ένα αποτέλεσμα το οποίο διακύβευσε η ίδια εφαρμόζοντας ελλιπώς τα κριτήρια που υποχρεούται να τηρεί προς επίτευξή του, αποτέλεσμα το οποίο, οπωσδήποτε, δεν μπορούσε να προβλέψει κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως που της προσάπτεται. Συνεπώς, η εν λόγω ένσταση είναι παντελώς αβάσιμη.

III — Συνέπειες της αναλύσεως

41. Ο πρώτος λόγος αναιρέσεως που προέβαλαν οι αναιρεσείουσες πρέπει να γίνει δεκτός και, κατά συνέπεια, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πρέπει να εξαφανισθεί εν μέρει. Δεδομένου ότι όλοι οι λοιποί λόγοι αναιρέσεως αφορούν το ίδιο μέρος της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως, παρέλκει η εξέτασή τους.

42. Κατά το άρθρο 61, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, αν η αναίρεση κριθεί βάσιμη, το Δικαστήριο αναιρεί την απόφαση του Πρωτοδικείου. Στην περίπτωση αυτή, μπορεί είτε το ίδιο να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς, εφόσον είναι ώριμη προς εκδίκαση, είτε να την αναπέμψει στο Πρωτοδικείο για να την κρίνει.

43. Επειδή το Πρωτοδικείο δεν είχε την ευκαιρία να εκτιμήσει αν επληρούτο η τρίτη προϋπόθεση θεμελιώσεως της ευθύνης της Κοινότητας, η οποία αφορά την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της προσαπτόμενης παράνομης συμπεριφοράς και της πράγματι προκληθείσης ζημίας, ούτε να αποφανθεί σχετικά με την ακριβή φύση και έκταση της ζημίας που υπέστησαν οι αναιρεσείουσες, η διαφορά δεν είναι ώριμη προς εκδίκαση από το Δικαστήριο. Προέχει το Πρωτοδικείο να διαθέτει κυρίαρχη αρμοδιότητα προκειμένου να προβεί στην εξέταση των στοιχείων αυτών, η οποία απαιτεί την εκτίμηση περίπλοκων πραγματικών περιστατικών και δεδομένων, και προκειμένου να αποφασίσει, ενδεχομένως, για το κατά πόσον είναι σκόπιμο να καλέσει τους διαδίκους να επιδιώξουν την επίτευξη συμφωνίας σχετικά με το ύψος της αποζημιώσεως προς αποκατάσταση της προκληθείσης ζημίας. Επομένως, το Δικαστήριο πρέπει να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο και να επιφυλαχθεί ως προς τα δικαστικά έξοδα.

IV — Συμπέρασμα

44. Από το σύνολο των προεκτεθέντων συνάγεται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η ζημία που ισχυρίζονται ότι υπέστησαν οι αναιρεσείουσες δεν ήταν βεβαία. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο:

— να εξαφανίσει την απόφαση του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 17ης Μαρτίου 2005, Agraz κ.λπ. κατά Επιτροπής (Τ-285/03), και

— να αναπέμψει την υπόθεση στο Πρωτοδικείο.